

Filmmysterium utlöste tidig debatt om homosexualitet

”Flickor på ängen”
viktig pusselbit

Som i en välbyggd detektivroman fanns redan i några av de första scenerna i Hasse Ekman-filmen »Flicka och hyacinter» viktiga pusselbitar till en lösning av mysteriet varför den kvinnliga huvudpersonen, »Fröken Ensam», tog sitt liv. Regissören ledde i en sekvens tittarens blick till en målning av två blomstersmyckade unga kvinnor i ett poetiskt landskap. Samtidigt kommenterades den avlidnas bibliotek: där fanns verk av Karin Boye (som begick självmord), Hjalmar Gullberg (som slutade sitt liv på samma sätt långt senare) och Edith Södergran (som i sin debut-samling Dikter från 1916 bekände »Jag är ingen kvinna. Jag är ett neutrum»). Till och med »Frökens Ensams» metod för suicid, hängning, kommenterades i filmen vara ovanlig för en kvinna [1].

Konstverket var Sven Xet Erixsons »Flickor på ängen» (1927), enligt Lars-Erik Åström en av de skönaste målningarna det svenska naivistiska måleriet kan uppvisa [2].

Tyvärr var filmen, som hade premiär 1950, i svartvitt, och det var inte heller tavlans »ädelstensglänsande» koloristiska rikedom regissören ville återge. Som en tyst signal antyder den filmens tema: relationen mellan två kvinnor. »Fröken Ensam» kan inte bära sveket från den hon älskar men aldrig kan få, ungdomsvännen som signerat kärleksbrev med Alex, och som tittaren sedan får klart för sig är en kvinna, Alexandra.

MEDICINSK

KONSTpaus

Redaktör: Kristina Räf

Pusselbitar till förklaringen av självmordet i »Flicka och hyacinter»: Närheten mellan kvinnorna i Sven Xet Erixsons målning »Flickor på ängen» kontrasteras mot porslinsfigurinens par, medan Ulf Palme bläddrar i boksamlingen med poeter som Karin Boye, Edith Södergran och Hjalmar Gullberg.

För 50 år sedan var ett öppet lesbiskt förhållande tabu, otänkbart i varje fall för en kvinna i borgerlig miljö. Följdriktigt blev det inte den grävande »detektiven» (i filmen Ulf Palme, författaren som sökte efter förklaringen till grannens självmord) som svarade för upplösningen utan hans hustru (Birgit Tengroth). Filmkritikern Robin Hood (Bengt Idestam-Almquist) konstaterade också i sin lovprisande anmälan: Det är dikt. Så känslig att man tycker den borde vara skriven av en kvinna [3].

Hasse Ekman hade sett homosexualitet i de skådespelarkretsar där hans far, Gösta Ekman, rörde sig; den miljön gav honom senare stoff till en annan film om ett tabubelagt ämne, narkotikamissbruk (Den vita katten, 1951).

Uppslaget till filmen fick Hasse Ekman från verkligheten; en ung kvinna hade tagit livet av sig, vänner och släktingar forskade envist efter motivet, men gåtan förblev olöst. Regissörens syfte var att skriva en paradržroll för sin hustru Eva Henning. Filmens huvudperson var oförstådd av alla sina män, som representerade olika sidor av regissören själv: den i grunden hyggelige, borgerlige men despo-

tiske och svartsjuka äkta mannen, den hänsynslöst självupptagne målaren (mästerligt spelad av Anders Ek), den ytlige men oförarglige grammofonsångaren som trodde att han förstod men som i själva verket inte begrep ett dugg [3].

»Flicka och hyacinter» blev Hasse Ekman mest kritikerrosade film, enligt honom själv den enda riktigt bra film han åstadkommit. Någon publikframgång blev den inte – en svart film om tabubelagda ämnen som självmord och homosexualitet var väl inte vad publiken väntade sig av »komediregissören» – men väl en konstnärlig triumf för Ekman [4].

Filmen ledde till debatt om självmord och homosexualitet. I Husmodern enades kända författare om att självmord aldrig är en *utväg* ur en situation, möjligen befrielse från alltför övermäktiga kroppsliga eller själsliga lidanden [5].

Bl a Aftonbladet och Vecko-Journalen tog upp det andra känsliga ämnet, homosexualitet [6, 7]. Hasse Ekman hoppades att filmen skulle bidra till att skapa renare luft kring debatten om de homosexuella:

»Den dag kommer då fenomenet inte

Starkt influerad av Ernst Josephsons måleri skapade Sven Xet Erixson 1927 den folkviseaktigt romantiska »Flickor på ängen». Lars-Erik Åström karakteriserar den som en av de skönaste målningar det svenska naivistiska måleriet uppvisar. Den med omsorg och eftertanke anbragta färgen är ädelstenglänsande i en koloristisk rikedom som är högst medveten. Den har en nästan abstrakt skönhet i den varma och täta färgen och det ornamentalt utsirade penselarbetet.

betraktas som något fult och smut-sigt».

Homosexualitet hade avkriminaliserats i Sverige 1944, Alfred Kinseys stora sexualvanerapport om män kom 1948 och rapporten om kvinnor fem år senare. Riksförbundet för sexuellt likaberät-tigande bildades filmens premiärår, men det dröjde 29 år innan homosexualitet försvann ur Socialstyrelsens sjukdomsklassifikation, och nästan 50 år innan äktenskap mellan homosexuella legaliserades.

Därför var det inte så underligt att nästan varannan biobesökare för 50 år sedan enligt en enkät inte fattade poängen i filmen. Psykoanalytikern Nils Haak förklarade varför: De har en »blind fläck», en defekt i iakttagelsförmåga på grund av sitt eget känsloladdade men bortträngda komplex. Detta komplex fanns också hos de svenska vetenskaps-männen, som inte vågade studera fenomenet [6].

Haak hävdade vidare att det kvinnliga driftlivet oftare än det manliga uppvisar bi- eller rent homosexuella drag, vilket förklarades med att spädbarnets starka modersbindning i själva verket är allas vår första sexuella upplevelse. För pojken blir därför den sexuella utveck-

lingen mindre komplicerad än för flickan: han behöver ju inte byta kön vid sitt val av kärleksobjekt, vilket hon däremot är nödsakad till [7].

Haak konkluderade att det »står utan vidare klart att alla former och grader av homosexualitet är en snedvridning av sexualdriften, som gynnar uppkomsten av nevroser, och som därför av detta skäl måste betraktas som en sjuklig och för såväl individ som samhälle olycklig företeelse». En sjukdomsyftning bör förstås inte bestraffas, men vi bör »naturligtvis inte passivt acceptera sådana olyckliga fenomen som homosexualitet, utan på den fördomsfritt sannings-sökande förståelsens väg söka göra någonting aktivt för att kanalisera driftslivet i socialt önskvärda banor».

Hans inlägg balanserades av ett avsnitt ur Simone de Beauvoirs bok »Det andra könet», där psykoanalysens syn på homosexualiteten som något onormalt brännmärks som ovetenskapligt moraliserande. Det är i kvinnans ställning i samhället förklaringen kan sökas; det som i dagligt tal kallas för »en riktig kvinna» är en artificiell skapelse av vår kulturepok, lika konstlad som på sin tid kastraterna. Det vi kallar för kvinnlighet betyder en stympling av kvinnans

natur. Om duktiga och handlingskraftiga kvinnor inte har turen att bli förälskade i och älskade av en man som är tilltalad av att spela andra fiolen kan det öppna för svåra nevroser, som i sin tur kan framtvinga en homosexuell lösning för att ge den viljestarka dominerande kvinnotypen utlopp för sitt latena ömhetsbehov, spekulerade Simone de Beauvoir.

Yngve Karlsson
fd redaktör,
Läkartidningens
medicinska redaktion

Referenser

1. Dialogmanuskript. Film 160 »Flicka och hyacinter». Filmbolaget Terra. Svenska filminstitutets samlingar.
2. Åström LE, Holmér F, Bjurström P. Sven Erixsons konst. Stockholm: Sveriges allmänna konstförening, 1967.
3. Ekman H. Den vackra ankungen. 2:a uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1955.
4. Forslund B. Från Gösta Ekman till Gösta Ekman. 2:a uppl. Stockholm: Askild & Kärnekull förlag, 1982.
5. Självmod endå utvägen. Husmodern 14/1950: 26, 48-52.
6. Heed B. Varannan biobesökare fattar ej slutet. Aftonbladet 19 mars 1950.
7. Kärlek utan män. Vecko-Journalen 14/1950: 15, 29-30.